

Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) Kültür/Sanat Alanındaki Değişim Süreci

During the Democratic Party Period (1950-1960) Change Process in the Field of Culture/Art

ÖZET

Türkiye’de Demokrat Parti’nin(DP) iktidara gelişinin ardından sadece iktisadi ve siyasi alanlarda değil, kültür ve sanat alanında da değişim süreçleri yaşanmıştır. DP döneminde izlenen kültür ve sanat politikalarının, bazı yönleriyle daha önceki Atatürk ve İnönü dönemlerinde izlenen politikalarından farklı olduğu gibi benzeşen yönleri olduğunu söylemek de mümkündür. Bu benzeşme, hedeflenen çağdaş devletler seviyesine çıkma idealidir. Burada çağdaş devletler seviyesi Batı dünyasını ifade etmektedir. Dolayısıyla kültür/sanat alanındaki formlar da Batı kaynaklı olacaktır. DP’ye göre devlet, kültür sahasından elini çekmeli, bu konudaki talepler doğrudan halktan gelmeliydi; dolayısıyla bu da devletin kültürel alandaki sorumluluğunun en aza indirgenmesi anlamına geliyordu. Atatürk ve İnönü döneminin en önemli yapısal özelliklerinden biri kültür/sanat ürünlerinin siyasi iktidarların ideolojisini toplumsal alanda yaygınlaştırmak için araçsallaştırılmasıdır. Bir anlamda kültür/sanat ürünlerinden toplumun bilinçlendirilmesi işlevini görmesi beklenmektedir. DP döneminde ise uygulanan politikalarla bu alanda farklı yapısal özelliklerin ortaya çıktığı ve görece de olsa iktidarın ideolojik tekçiliğinin dışında farklı anlayışlara da yer veren izleklerin oluştuğu görülmektedir. Dolayısıyla bu dönemin en önemli yapısal özelliklerinden biri olarak kültür/sanat ürünlerinin siyasi iktidarın ideolojik araçsallaştırmasından bağımsızlaşmasıdır. Bu durum sanatçılara daha geniş bir özgürlük alanı açarak farklılıkların kültür/sanat ürünleri üzerinden sunulabilmesine olanak vermiş bu da daha önceki dönemlere göre yeni bir yapısal oluşturmuştur. Dolayısıyla bu dönem; gerek dil ve edebiyat gerek plastik sanatlar, sahne sanatları, müzik, sinema hatta kültürel alanın güncel yansıması olarak moda/giyim kuşam yeni yapılanmalarla geleceğin mayalanma süreci olarak öne çıkmakta, önem kazanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Demokrat Parti, Kültür/Sanat, 50’li Yıllarda Edebiyat, Sinema, Müzik

ABSTRACT

After the Democratic Party (DP) came to power in Turkey, change processes occurred not only in the economic and political fields, but also in the field of culture and art. Although the culture and art policies followed during the DP period were different from the policies followed during the Atatürk and İnönü periods in some aspects, they also had similarities. This similarity is the ideal of reaching the level of the targeted contemporary states. Therefore, the forms in the field of culture/art would be of Western origin. According to the DP, the state should not intervene in the field of culture, and the demands on this issue should come directly from the people, which meant minimizing the responsibility of the state in the cultural field. One of the most important structural features of the Atatürk and İnönü periods is the instrumentalization of cultural/art products to disseminate the ideology of political power in the social sphere. In a sense, cultural/art products are expected to function to increase awareness in society. On the other hand, with the policies implemented during the DP period, different structuralities emerged in this field, and themes that included different understandings were formed apart from the ideological monism of the power, albeit relatively. Therefore, one of the most important structural features of this period is the independence of cultural/art products from the ideological instrumentalization of political power. This situation created a wider area of freedom for the artists and allowed the differences to be presented through culture/art products, which created a new structurality compared to previous periods. Therefore, this period stands out and gains importance as the fermentation process of the future with new structures as a current reflection of language and literature, plastic arts, performance arts, music, cinema, and even cultural field.

Keywords: Democratic Party, Culture/Art, Literature, Cinema, Music in the 50s

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı yıllarında uluslararası koşulların da uygun düşmesiyle, siyaset alanını tümüyle dolduran bürokratik güç; oluşturduğu siyasal kurumlar, uyguladığı ekonomik yöntemler ve sosyo-kültürel açıdan kendi egemenliğini meşrulaştırıcı, yüceltici kültür/sanat ürünleri aracılığıyla toplumu bütün yönleriyle kuşatmış, bu da siyaset-toplum ilişkisinde tek yönlü, determinel bir ilişkinin kurulması için uygun bir zemin oluşturmuştur. Yönetici seçkin elitten topluma doğru tek yönlü olan ve buyrukçu bir özellik gösteren bu determinel ilişkinin belli bir grup

Ensar Yılmaz¹

How to Cite This Article

Yılmaz, E. (2023). “Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) Kültür/Sanat Alanındaki Değişim Süreci”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(60):2181-2188. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.67503>

Arrival: 02 November 2022
Published: 31 January 2023

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

¹ Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye

tarafından bilinçli bir şekilde oluşturulması ve uygulanması da bu ilişkinin en önemli özelliklerinden biridir (Yılmaz, 2008).

Türkiye’de Demokrat Parti (DP)’nin iktidara gelişinin ardından sadece iktisadi ve siyasi alanlarda değil, kültür ve sanat alanında da değişim süreçleri yaşanmıştır. DP döneminde izlenen kültür ve sanat politikalarının, bazı yönleriyle Atatürk ve İnönü dönemlerinde izlenen politikalarından farklı olduğu gibi benzeşen yönleri olduğunu söylemek de mümkündür. Bu benzeşme, hedeflenen çağdaş devletler seviyesine çıkma idealidir. Dolayısıyla kültür/sanat alanındaki formlar da Batı kaynaklı olacaktır.

Atatürk döneminin (1923-1938) yapısal özellikleri olarak; kültür/sanat alanında Batılı formların kullanımındaki ısrarlı tutumla birlikte içeriğin Türk kültürü üzerinden üretilmesine önem verilirken İnönü döneminde (1938-1950) hümanist ve evrensellik vurgusuyla farklı bir yapısal izlek oluşmuştur. Ayrıca iki dönemde de karşımıza çıkan yapısal bir olgu da siyasi iktidarın ideolojisinin toplumsal yaşamda yaygınlaştırılması için kültür/sanat ürünlerinin araçsallaştırılmasıdır (Yılmaz, 2022).

Siyasi iktidarların, ekonomik, sosyal politikaları olduğu gibi kültür/sanat politikaları da vardır ve elzemdir. DP’nin iktidara gelmesiyle kültür/sanat alanında toplumsal değerlerle uyumlu politikaların gündeme gelmesi beklentisi doğmuştur. Bu doğrultuda DP hükümetlerinin programlarında kültür/sanat konusuna değinilmiş, bu programlarda genel olarak kültür/sanat işlerinin parti programlarının ilkeleri doğrultusunda yürütüleceği vurgulanmıştır. Her ne kadar hükümet programlarında kültür/sanat ile ilgili olarak ayrıntılı bir yaklaşım olmasa da manevi değerlere önem verileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte tiyatro ve konservatuar gibi sanat kurumlarını kurmak devletin başlıca vazifesi olarak kabul edilmektedir. DP’nin kültür/sanat anlayışındaki bu yaklaşımı hiç kuşkusuz kendinden önceki dönemlerden farklı anlayışların, yapıların ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır.

Gerek dil ve edebiyat gerek plastik sanatlar, sahne sanatları, müzik, sinema hatta kültürel alanın güncel yansıması olarak moda/giyim kuşam bu dönemde yeni yapılanmalarla geleceğin mayalanma süreci olarak önem kazanmaktadır.

Çalışmada konuyla ilgili yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler tasnif edilerek tasvirî/betimsel bir yöntemle ele alınıp DP dönemi kültür/sanat alanındaki değişim sürecinde ortaya çıkan yapısal özellikler belirlenmeye çalışılmış ve kavramsal düzeyde ifade edilmesi/izah edilmesi amaçlanmıştır.

DİL VE EDEBİYAT ALANINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER

Türkiye’de dil konusu, Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana üzerinde hassasiyetle durulan konuların başında gelmektedir. Atatürk döneminden beri Türkçenin sadeleştirilmesi meselesi, yabancı sözcüklerin dilden çıkarılmasıyla doğan boşluğu Türkçe sözcükler türeterek doldurma çabası şeklinde sürdürülmüştür (Tamak, 2019, s.48). Fakat bu sadeleştirme çabaları, CHP’nin 1935 Kurultayında onaylanan programında görüldüğü gibi işyarl (memurlar), özgür ertik (meslek) sahipleri, vatan savga (müdafaa)sı gibi onlarca yeni sözcük geniş toplumsal kesimlerle analaşabilmeyi zorlaştıracak bir aşamaya gelmesi nedeniyle itirazlarla karşılaşmıştır.

Bununla birlikte DP döneminde de dilde sadeleşme politikaları, toplumsal iletişim dikkate alınarak devam etmiştir. Bu sadeleştirme çabalarına ek olarak bir dizi faaliyetin de bu sürece eşlik ettiğini, sözgelimi 1953 yılında Türkçe Kılavuzu adında bir sözlük yayımlandığını vurgulamak gerekir (Tamak, 2019, s.48). Yine 8. Türk Dil Kurultayı’nda hazırlık aşamasındaki bir Etimoloji Sözlüğü’nden bahis açılmış, Türkçeye çevrilme hazırlıklarının yapıldığı yabancı dildeki sözlükler gündeme getirilmiştir. Ancak bu alana damgasını vuran şey, dil uzmanları yetiştirmenin amaçlanmış olmasıdır. Ne var ki bütün faaliyet ve kurultay raporlarına bakıldığında, Türkçenin sadeleştirilmesi doğrultusundaki çalışmaların kısmen sürdürüldüğü görülmektedir (Tamak, 2019, s.48).

Yine bu dönem Ulus Gazetesi’nin 26 Eylül 1953 tarihli sayısında Dil Bayramı’nın 20. Yılı dolayısıyla Ağah Sırrı Levend’in yazısının yayımlanması, Dil Bayramı kutlamalarının da sürdüğünü göstermektedir. Levend, gramer ve sözlük çalışmalarının o yıllarda devam ettirildiğini söylediği yazısında, derleme-tarama çalışmalarıyla dil devriminden itibaren halk arasında dolaşımda olan binlerce sözcüğün Türkçeye kazandırıldığını da belirtmiştir (Tamak, 2019, s.49).

1950’li yıllar, tek parti dönemiyle gelişmeye başlayan tiyatro, sinema ve resim gibi sanat dallarının büyük canlılık gösterdiği bir dönem olmasının yanı sıra, şiir, öykü ve roman alanında da ciddi dönüşümlerin yaşandığı yıllar olmuştur. Sözgelimi 1950’li yıllara kadar Türk romanının ana eksenini oluşturan Batılılaşma problemi, yerini Cumhuriyet’in ilanının ardından uygulamaya konulan ekonomi-politikalarla sınıf çatışmalarına bırakmıştır (Moran, 2001, s.8). Toplumsal meselelerin konu edinildiği toplumcu-gerçekçi anlayış yaygınlaşarak edebiyat dünyasını belirlemeye başlamış; bir yandan kentte yaşayan yoksulların sorunları ele alınırken, diğer yandan memleketin kalkınması ile köylerin kalkınması bir tutulduğu için bu da yazarlar arasında ilginin köy romanlarına kaymasına neden olmuştur (Naci, 1990, s.261).

Bir önceki dönem Batı merkezli Cumhuriyet'in inşası sürecinde resmi ideoloji doğrultusunda toplumu "bilinçlendirme" ve Doğu-Batı / geleneksel-modern çatışmasına odaklanan yazarlar, 1950'lerle birlikte sadece yoksulluk ve sınıf çelişkisini değil, aynı zamanda varoluşsal problemleri de gündeme getiriyor, yeni gruplaşmalar oluşturuyorlardı. Şiirde Edip Cansever, Cemal Süreya, Turgut Uyar, İlhan Berk, Ece Ayhan, Ülkü Tamer ve Sezai Karakoç gibi İkinci Yeni şairleri, roman ve öyküde ise Oğuz Atay ve Yusuf Atılgan dilde ve edebiyatta yeni bir kanal açarak daha varoluşsal/bireysel bir çizgiyi temsil etmekteydiler. Diğer yandan Hisar ve Büyük Doğu dergileri çevresinde ise milliyetçi-muhafazakâr yazarlar sol/sosyalist veya Batılılaşma yanlısı yazarlardan farklı bir edebiyat anlayışını temsil etmekteydi.

SAHNE SANATLARINDAKİ DEĞİŞİM

Türkiye'de tiyatro, 1950'li ve 1960'lı yıllarda herhangi bir siyasi düşünce veya ideolojinin toplumda karşılık bulmasının aracı olmaktan çok, dönemin sosyal olaylarının bir nevi aynası olma vazifesini görmüştür. Örneğin, 1950'li yılların tiyatro yazarları incelendiğinde, bu kuşağın, olaylardan ve durumlardan toplumun sorunlarına yöneldiklerine, bireyin sorunlarından yüzlerini toplumun sorunlarına çevirdiklerine, evrensel anlamda sorunlarla toplumu yansıttıklarına ve köy sorunlarına eğildiklerine tanık olunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi, bireysellikten topluma yöneliş ve köy toplumu sorunsalı 1950 tiyatrosunun belirleyici konuları arasında yer alır (Özmen, 2015, s.420-421).

1950 yılında kurulan Vahi Öz Opereti'nin yanı sıra, o yıllarda faaliyetlerini devam ettiren Raşit Rıza Topluluğu ve yine 1950'de hayata geçirilen Saat 6 Tiyatrosu da dönemin önemli tiyatro toplulukları arasındadır ve yeni oyun yazarlarını Türk Tiyatrosu'na dahil etme hedefi gütmektedir. Günümüzde özel tiyatroların öncüsü kabul edilebilecek olan Küçük Sahne, Muhsin Ertuğrul'un girişimi ve Yapı ve Kredi Bankası'nın desteğiyle 1951 yılında İstanbul'da hayata geçirilmiştir. Küçük Sahne kendini bir tek tiyatroyla sınırlanmamış, operadan müzikallere ve çocuk sinemasına birçok faaliyetin sahnelenmesine olanak tanımıştır (Ergün, 2010, s.71).

Yine aynı dönem İstanbul Opereti adıyla 1954 yılında tiyatro yaşamına katılan ve 1959 ile 1960'lı yıllarda vodvilleri sahnelemeye başlayan bir topluluk, daha sonra İstanbul Tiyatrosu'na dönüşmüştür. İstanbul Opereti'nin kurulduğu yıl, Çığır Sahne açılır; amatör ruhlu profesyonel tiyatro grubu şeklinde tanımlanan bu sahneyi Avni Dilligil ve Mümtaz Erener açmıştır. Bu tiyatroları bir yıl sonra, 1955'te Necati Cumalı'nın İzmir'de açtığı Ara Tiyatrosu ve Haldun Dormen'in yarı profesyonel olan Cep Tiyatrosu'nun takip ettiği görülmektedir. 1957 yılında profesyonelleşen Cep Tiyatrosu, ismini Dormen Tiyatrosu olarak değiştirir. Bu tiyatronun ilk oyuncu kadrosu, Nisa ve Metin Serezli, Erol Keskin ve Erol Günaydın gibi isimlerden oluşmaktadır. Bir diğer önemli tiyatro topluluğu da, 1956-1957 sezonunda İstanbul'da Mücap Ofluoğlu ve İrfan Erdem'in öncülüğünde bir araya gelen Oda Tiyatrosu'dur (Ergün, 2010, s.71-73).

Kimi kentlerde tiyatroların kurulduğu, bölge tiyatrolarının açılmaya başlandığı DP döneminde ilk bölge tiyatrosu Konya'da açılmış ve bunu Eskişehir takip etmiştir. Bursa, Adana, İzmir'de Devlet tiyatroları açılmaya devam eder (Kasalı, 2015, s.168). Bu dönemde tiyatro, liberalleşmenin de etkisiyle devlet desteği alamamıştır; bu durum devlet tiyatrolarını sıkıntıya sokmuş olsa da aynı dönemde özel tiyatrolar açılmış ve sayısında hızlı bir artış gözlemlenmiştir. Tiyatro yazarlığı da yine bu dönemde gelişmiştir. "Eleştirel Dönem" olarak adlandırılan dönemin ünlü kişileri arasında; Çetin Altan, Turgut Özakman, Necati Cumalı, Refik Erduran ve Orhan Asena gibi isimler sayılabilir (Aslan, 2017, s.149).

Bütün bu gelişmelerden de anlaşılacağı gibi, söz konusu dönemde tiyatronun fiziki altyapısının kurulduğu, Amerika ve Avrupa'daki sanatsal gelişim ile Türkiye'deki sanatsal gelişimin koşutluk içerisinde olduğu görülmektedir (Kasalı 2015: 171, 172). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkemizin hemen her alanında görülen Amerikan etkisinin tiyatroya da sirayet etmesi elbette ki kaçınılmazdır (Sucuoğlu 2018, s.62-63).

Haldun Taner, 1953 yılındaki bir Avrupa gezisinde Türkiye'deki üniversitelerde tiyatroyla ilgili bir eğitim verilmesi gerektiğini idrak etmiş ve İstanbul Üniversitesi bünyesinde tiyatro bölümünün kurulması noktasında bir girişimde bulunmuş, ancak sadece Edebiyat Fakültesi'ne tiyatro dersi konulmasını sağlayabilmiştir (And, 2015, s.174). Ne var ki onun bu hayali, aradan geçen beş yıllık bir zaman diliminden sonra, 1958'de hayata geçirilebilmiştir. Bedrettin Tuncel ve Muhsin Ertuğrul öncülüğünde hayat bulan bu düşünce, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi bünyesinde Tiyatro Enstitüsü adıyla kurulmuş; bölümde öğrencilere iki yıllık tiyatro eğitiminin yanı sıra, kitaplık, araştırma, arşiv çalışmaları gibi hizmetler sunulmuştur. Başkanlığını Bedrettin Tuncel'in, yardımcılığını da İrfan Şahinbaş'ın yaptığı enstitünün kurulmasıyla birlikte, aynı yıl oyun yazarlığı semineri için Amerikalı tiyatro sanatçısı Kenneth McGowan davet edilmiş ve Türkiye'ye getirilmiştir. Eğitim-öğretime 1959-1960 döneminde başlayan bu enstitüde eğitimleri, Ahmet Kutsi Tecer'den Refik Ahmet Sevengil'e, Mustafa Nihat Ozon'dan Bedrettin Tuncel'e ve hatta Seattle Washington Üniversitesi'nden Prof. Grant Redford'a kadar birçok önemli kişinin ders verdiği görülmektedir. Prof. Grant Redford'un 1959 yılında enstitüdeki derslerine ilaveten her cumartesi günü tiyatro severleri kendi evinde

bir araya getirerek oldukça verimli toplantılar tertip ettiği de belirtilmektedir. Öte yandan, Türkiye’de resmi görevin haricinde sanatla amatör olarak ilgilenen Amerikalıların ‘Ankara Players’ isimli bir tiyatro topluluğu kurduğu ve Prof. Redford’un grubun tiyatro yönetmenliğini üstlenerek oyunlar sahnelediği de bilinmektedir (Sucuoğlu, 2018, s.62).

Devlet Tiyatroları 1949 yılında kurulmuştu. O günkü adı “Devlet Tiyatro ve Operası Genel Müdürlüğü”dür ve sadece Ankara’dadır. Bu kurumda tiyatro ve opera birlikte düşünülmüştür. İlk Genel Müdür, dönemin meşhur tiyatro adamı Muhsin Ertuğrul’dur (Çatalbaş & Koç, 2016, s.234).

Opera, Ankara Devlet Konservatuvarı’nın içinde yer almıştır. Opera, konservatuarda Tatbikat Sahnesi döneminde Carl Ebert tarafından yönetilmekteydi. Eskiden Sergievi olarak bilinen bugünkü opera binası, Devlet Tiyatroları ve Operası’na verildi. Devlet Operası İstanbul, Ankara ve İzmir’de eserler vermekteydi. 1951-1952 döneminde Devlet Tiyatrosu ilk kez bir operet denemesine girişti (akt. Çatalbaş & Koç, s.239).

1950 yılında Ankara’ya taşınan ve Devlet Konservatuvarı’nın bir bölümü olarak faaliyet göstermeye başlayan Bale Okulu, aynı yıl Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın huzurunda ilk gösterisini gerçekleştirmiştir. İlk mezunlarını faaliyete geçmesinden altı yıl sonra veren Bale Bölümü’nden 1956 yılında 7 dansçı adayı çıkmıştır. Sonraki yıl, yani 1957’de konservatuar eğitiminden sadece 3 mezun çıkabilirken, bu sayı 1958 yılında 15’e yükselmiştir. Bale sanatının halkla buluşma süreci ise, okulun İstanbul’dan Ankara’ya taşınarak Devlet Konservatuvarı Bale Bölümü adını alması ve ilk mezunlarının sahne temsilleri yapmaya başlamasıyla mümkün olmuştur. Türkiye’de bale sanatının serüveni, ABD ve yurtdışından gelen yabancı eğitimcilerle başlamış, daha sonra kendi sanatçısını kendisinin yetiştireceği bir noktaya ulaşmıştır (Ayvazoğlu, 2015, s.257-258).

PLASTİK SANATLARDA ÖNE ÇIKAN ÖZELLİKLER

Uluslararası ilişkilerin DP döneminde gelişmesiyle birlikte kendilerini ispatlama çabası içerisine giren Türk heykeltıraşları, sonraki yıllarda bu sanat dalını yine Batı’nın etkisiyle entelektüel bir uğraş olarak görmüştür. Bir de buna Batı’da devlet bursuyla eğitim gören öğrencilerin dönmesi de eklenince bu alan Türkiye’de daha bir canlılık kazanmıştır (Çatalbaş & Koç, s.2016: 243).

1950’li yıllarda soyut sanat tartışmaları sanat dünyasının başlıca konuşulan, tartışılan meselelerinden biri olmuş, sosyal-siyasi gelişmeler Türk heykel sanatını başka bir yöne doğru evriltmiştir. 1950’den önce devletin ideolojik yapısıyla koşutluk içeren eserler Devlet Resim Heykel Sergileri’nde sanatseverlerin beğenisine sunulurken, bu dönemin sanatçıları ise daha bağımsız ve özgün eserlerini sergilemek istemiş ve sergi imkânlarının zenginleşmesiyle sonuçlanmıştır(Coşkun, 2011, s.4-5).

1950’den sonra devletin sanata desteğinin azalması özel galerilerin açılmasına neden olmuş, sanatçıların Devlet Resim Heykel Sergilerine olan ilgisini azaltmıştır. Nihayetinde Yeniler Grubu’nun 1952 yılındaki Fransız Konsolosluğu galerisinde ilk kez sanatseverlerin beğenisine sunulan soyut heykel, Devlet Resim Heykel Sergileri’nde ancak 2 yıl sonra izleyici karşısına çıkabilmiştir. 1954 yılında Ankara’da 15. Devlet Resim Heykel Sergisi’nde ilk kez soyut heykellerinde yer aldığı bu sergi, daha sonra İstanbul, İzmir, Bursa ve Eskişehir’de de tertip edilmiştir (Coşkun, 2011, s.4-5). 1950’li yıllara damgasını vuran en önemli etkinliklerin başında Anıtkabir’i süslemek amacıyla, cumhuriyet ideolojisinin anlatımcı tavrının izlerini taşıyan, figüratif ve anlatımcı bir üslupla yapılan heykeller gelmektedir (Coşkun, 2011, s.5).

1950-1960 yılları arasını kapsayan dönem Türkiye’de sanat ortamının hareketlendiği bir dönemdir; bu dönemde sergilerin çoğalmasının yanı sıra, yurtdışında düzenlenen yarışmalar, sergiler ve bienallere katılımında da büyük artış gözlemlenmiştir. Ayrıca banka ve konsoloslukların sanat alanına girmesi ve özel sanat galerilerinin fazlaşması da sanatçılara daha özgürlükçü bir ortam oluşturmuş, daha geniş bir hareket alanı vermiştir(Coşkun, 2011, s.5).

Ülkedeki sosyoekonomik değişim yeni bir kavram olan bireyselliği de beraberinde getirmiş, özellikle sanatçıları etkisi altına almıştır. Devletin politikalarına muhalif olan ya da uyum sağlamak istemeyenler, modern sanat anlayışı doğrultusunda yönlerini çizerek daha özgür ve özgün eser ortaya çıkarmışlardır. 1940’lı yılların sonlarına doğru Türkiye’yi temsilen yurtdışındaki sanat organizasyonlarına katılan kimi sanatçılar, ülkemiz sanatının asrı yakalayamadığı inancındaydı ve başka ülkelerdeki yarışmalara, sergilere katılarak sanatçı kimliklerinin kabul edilmesinin yolunu açmış, sanat gündemini belirlemeye başlamışlardı.

Sanatçıların yurtdışından hareketle yurtiçindeki sanat ortamını belirleyici bir pozisyona gelmesi, serbest atölyelerin açılmasına ve Grup Espas, d Grubu, Kare, Yeniler ve Metal gibi yeni oluşumların ortaya çıkmasına önayak olmuştur (Coşkun, 2011, s.134).

Ülkemiz sanatçılarının uluslararası arenada kendilerini ispatlaması, 1953 yılından sonra başlamıştır. Sözgelimi, 57 ülkenin 3500 eserle katılımcı olarak yer aldığı Londra Çağdaş Eserler Enstitüsü'nün “Bilinmeyen Siyasi Esir” adlı yarışmasında, 80 ödülün ikisine Zühtü Müridoğlu ve Şadi Çalık değer görülmüştür (Çatalbaş & Koç, 2016, s.243).

Bu dönemde sayıca çoğalan özel galerilerin de katkısıyla kişisel sergilerde de bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu galerilerin artmasında devlet politikalarının etkisi de büyüktür, çünkü aynı dönemde Devlet Resim ve Heykel Sergileri, Güzel Sanatlar Birliği Sergileri de etkinliklerini sürdürmüş, ancak devletin bunların gelişmesi noktasında hiç çaba sarf etmemesi nedeniyle, alan özel sektöre kalmıştır (Kasalı, 2016, s.167).

DP'nin iktidara gelmesi ve geçmişteki birikimlerle beraber resim sanatındaki gelişme daha da hızlanmıştır. Türkiye'nin Avrupa ve Amerika'yla etkileşiminin artması ülkedeki sergilerin artmasıyla sonuçlanmış, özgün yapıtların incelenme olanağını artırmıştır. 1950'lerden itibaren özel sanat galerinin açılmasına Maya Sanat Galerisi önderlik yapmıştır. 1950'lerden itibaren sosyoekonomik yapının değişmesi ressamı da etkilemiş, yeni toplumsal sorunlar ressamların ülke gerçeklerine yönelmesine neden olmuştur. Bu şekilde resim sanatı, toplumla bir bağ kurmakta ve topluma mesaj verebilme aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Toplumla bağ kurulabilmesi için halk katmanlarının iyi bilinmesi; kültürünün, gelenek ve göreneklerinin iyi anlaşılması gerekmektedir (Çatalbaş & Koç, 2016, s.239-242).

Bu dönemde (1959) kurulan ve şimdiki Mimar Sinan Üniversitesi'nin temelini oluşturan Güzel Sanatlar Akademisi, heykel, resim, mimarlık, seramik, şiir, hat ve tezhip gibi çalışmalarıyla güzel sanatlar alanındaki kurumsallaşmanın önemli bir adımıdır. Bu dönem, özel tiyatroların ve sanat galerilerinin de peş peşe açıldığı bir dönemdir (Şeyhanlıoğlu, 2020, s.1380). Aynı dönem sanat eserlerinin korunmasına yönelik “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” için hazırlanan yasa meclisten geçmiş, ayrıca “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Yasası” da yine mecliste onaylanmıştır. Öte yandan, Bern Birliği'ne katılmak için yasa tasarısı teklifinin hazırlanması da bu alandaki önemli bir başka girişimdir (Kasalı, 2015, s.165).

MÜZİK ALANINDAKİ DEĞİŞİMLER

DP öncesi dönemde, devlet tümüyle Batı müziğini desteklemiştir. Ancak 1950'lerden sonra Klasik Türk Müziği ile Batı Müziği arasında denge sağlanmıştır. Hatta bu tarihten sonra Klasik Türk Müziği daha da ön plana çıkmaya başlamıştır. Radyolarda Türk Müziği yayınları büyük ölçüde artmıştır (Sucuoğlu, 2018, s.43). Konservatuarlar haricinde müzik öğretmeni yetiştirebilmek için yapılan düzenlemeler de olmuştur. Yine ortaokuldan sonra üç yıl süreyle İlk Öğretmen Okulu “Müzik Semineri” yahut “Özel Müzik Bölümü” açılmıştır (Sucuoğlu, 2018, s.44).

1950'li yıllarda değişen kültür/sanat alanı; yaşam tarzı ve ortaya çıkan yeni tür müziklerle birlikte birçok ulusal ve uluslararası müzikal faaliyetleri de beraberinde getirmiştir (Sucuoğlu, 2018, s.30). DP döneminde festivaller dışında gerçekleşen resitaller, konserler ve konserler de önemli müzik faaliyetleri arasında yer almıştır. Bütün bu etkinliklere davetler yalnızca Türk sanatçıları ve bestekârlarla sınırlı kalmamış, ülke dışından çağrılan sanatçılara da yer ayrılmıştır. Bu durum popüler kültürün ülkemizde yaygınlaşmasını hızlandırmıştır. Caz, rock'nroll, piyano ve keman konserleri bu konserlerin başında gelmektedir (Sucuoğlu, 2018, s.32). Diğer yandan Muzaffer Sarıözen'in Anadolu'dan derlediği türküler, “Yurttan Sesler” programıyla yayın yapmıştır Türk müziğinin radyoya girmesiyle, konservatuarda olmayan Türk müziği için radyo, bir okul işlevi görmüştür (Aslan, 2017, 148).

TÜRK SİNEMASINDA ÖNE ÇIKAN ÖZELLİKLER

DP'nin iktidar yıllarındaki sinema alanındaki hukuki yapı, 1930'larda yürürlüğe girmiş kanun ve nizamnamelerden oluşuyordu. İçinde filmlerin denetimine ilişkin maddelerin bulunduğu yasa, 14 Temmuz 1934 yılında çıkmış olan 2559 sayılı “Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu”ydü. Bu kanuna göre yurtdışından ithal edilen filmlerin denetlenmesi ve yurtiçinde film üretilmesi polis iznini gerektiriyordu (Coşkun, 2009, s.32). Bu nizamnameyle hükümet, halka gösterilecek olan yerli ve yabancı filmleri, gösterimden önce denetlemeyi amaçlamıştı. Sinema filmlerinin hukuki durumları hakkında karar verilebilmesi, bu iş için kurulan komisyonlar aracılığıyla İstanbul ve Ankara'daki bir sinema salonunda filmin izlenmesinden ibaretti (Lüleci, 2015, s.437). Bu nizamnamenin 18. maddesi gereği, yerli veya yabancı sinemacılara, senaryolarının kontrol gördüğüne dair tasdik belgesi alma koşulu getirilmiştir. Nizamnamenin 10. maddesinin geniş yorumlamalara açık olması ise, hükümete sinema eserlerini tam anlamıyla kontrol altına alma imkânı tanımıştır (Lüleci, 2020, s.35).

1950'li yıllar boyunca DP'nin kültür-sanat alanındaki icraatlarına etki eden faktörlerden biri de komünizm karşıtlığıdır. DP, tek parti iktidarından devraldığı komünizm karşıtlığını, ABD ve Kuzey Avrupa ülkelerinden oluşan Batı Bloğu'na daha da yaklaştığı için Soğuk Savaş döneminde daha da artırmıştır. 1950'lerde DP hükümetinin sinema alanında görülen anti-komünist tavrı, akıllara ABD'de 1950'li yıllarda ordu ve bürokrasi üzerinde olduğu gibi Hollywood üzerinde de ciddi bir etkisi olan McCarthy Soruşturması'nı getirmektedir (Lüleci, 2020, s.36).

Cumhuriyet tarihinde 1950-1959 yılları arası çoğunlukla “Sinemacılar Dönemi” olarak nitelendirilir. 1950 yılı Türk sineması için bir kırılma noktasıdır; DP'nin iktidara geldiği yıllarda doğrudan ve dolaylı etkilerle gelişme göstermeye başlayan sinemanın, tiyatronun etki alanından sıyrılarak kendine özgü bir dil oluşturma çabası içine girdiğini, sinema terimleriyle düşünmeye ve sinema diliyle anlatmaya başladığını, bunun ilk örnekleri verdiğini görürüz (Güngör, 2017, s.101-104). Bu dönem sinemasında Lütfi Ömer Akad'ın *Vurun Kahpeye* (1949) ve *Kanun Namına* (1952) filmlerini çektiğine, Osman F. Seden'in çok sayıda yerli film çevirdiğine tanık olunurken, Amerikan ve Fransız sinemasından tercüme yapıldığı da görülmektedir (Şeyhanlıoğlu, 2020, s.1380). Bilhassa sinema yazarlığı, dergi ve günlüklerde film eleştirilerinin yapılmasına da aynı dönemde başlanmıştır. Bu dönem, ayrıca sinema değerlendirilmesinin başlaması itibarıyla da önemlidir (Çatalbaş & Koç, 2016, s.245).

Türkiye'de sinema sektörünün 1950'den itibaren gelişiminde birden çok faktör bulunmaktadır ve elbette ki bunların en başında Türk filmlerinden alınan vergi oranının %25'e çekilmesi sayesinde yerli film üretimindeki artıştır. Bununla birlikte sinema, bu dönemde toplumun gündelik yaşamının 'Amerikanlaşması'nın da müsebbiplerinden biridir. Çünkü 1950'li yıllar, Türkiye'deki kültürel normların ve değerler sisteminin modern dünyaya açılmasında başlıca araçlarından biri olan sinemanın kitlelere ulaşımının alabildiğine kolaylaştığı yıllardır (Güngör, 2017, s.101-104).

Öte yandan, aynı dönem, karayolları düzenlemeleriyle Türkiye'de ulaşım ağı çoğalmış, elektrik şebekesi genişlemişti; bütün bunlara bir de sinema diline hâkim yeni bir yönetmen kuşağı eklendiğinde sinema alanındaki film sayısının artışa geçmesi kaçınılmazdı. Verilere baktığımızda; 1940 yılında 5, 1945 yılında 4 olan üretilen yerli film sayısı, 1950 yılına gelindiğinde 23, 1955 yılında 57 ve 1959 yılında da 95 olarak gerçekleşmiştir (Özon, 1968, s.252). 1950-1959 yılları arasında yıllık ortalama film sayısı 53'e çıkmıştı, oysaki bu oran 1911-1944 yılları arasında yıllık sadece 1.53'tü. DP'nin iktidara gelişiyle birlikte sinema salonları sayısının %600 gibi yüksek bir oranda artış göstermesinin nedenleri arasında; tarımda makineleşme, karayollarının yapımıyla kır-şehir ulaşımının genişlemesi, elektrik altyapılarındaki artış gibi sebepler sayılabilir. Sözgelimi, 1949 yılında sadece 20 tane olan açık sinema sayısının 1953 yılına gelindiğinde 103'e ulaştığını, 1960 yılında ise 119'a çıktığı görülmektedir (Güngör, 2017, s.102).

Sinema olgusunun sosyal gerçeklikle sıkı sıkıya bağları vardır ve bu, 1950'li yılların Türkiye'si için de geçerlidir. O dönemde yapılan filmlerde dikkati çeken, sinemanın ülkenin siyasi atmosferinden bağımsız hareket etmediğidir. Örneğin, siyasi iktidarın ABD'yle yakın ilişkiler kurulması sonucu komünizm karşıtlığı ve Türk milliyetçiliğinin geliştirilmesi kararı, sinema alanında Orhon Murat Arıburnu'nun 1950 yılında çektiği *Yüzbaşı Tahsin*, Aydın Arakon'un 1951 yapımı *Vatan İçin*, Atıf Yılmaz Batıbeki'nin 1959 tarihli *Bu Vatanın Çocukları* ile kendini göstermiştir. Yine aynı dönemde NATO'ya üye olabilmek için Kore'ye asker gönderilmesi kararı da Seyfi Havaeri'nin 1951 yılında *Kore'de Türk Kahramanları* adlı filmi çekmesiyle sonuçlanmıştır (Güngör, 2017, s.104-105).

Türk sineması modern anlamda 1950 yılında günlük hayata girmiştir denilebilir. Bu dönemin ünlü yönetmenleri; Ömer Lütfi Akad, Metin Erksan, Atıf Yılmaz Batıbeki, Osman Fahir Seden, Memduh Ün, Orhan Elmas'tır. Bu dönemde ilk defa tiyatro dışından sinemacı ve sanatçı kuşağı yetişmiştir (Aslan, 2017: 148). Aynı dönemde Mısır filmleri daha önce yasak olmasına karşın ithal edilmiş ve bu sayede de dinsel içerikli filmler gösterime girmiştir. Kore'ye asker gönderilmesiyle birlikte bu konuyla ilgili filmler de yapılmış, komünizme karşı milliyetçiliği işleyen filmler de gösterime girmiştir. 1950'lerde yaşanan köyden kente göç de filmlerin konuları arasındadır (Aslan, 2017, s.149).

MODA VE GİYİM- KUŞAMDAKİ DEĞİŞİMLER

Bu dönem, Türkiye'de kültürel açıdan 'Amerikanlaşma'nın yoğun olarak yaşandığı, modernleşme ya da Batılılaşma doğrultusunda toplumun giyim kuşamının dönüşüme uğradığı bir dönemdir. Amaç çağdaş bir tüketim toplumu yaratmaktır ve bunda da moda sektörü belirleyici olmuştur (Bulanık, 2020, s.63).

Söz konusu dönemin modası incelendiğinde; tıpkı Amerika ve Avrupa'daki gibi Türkiye'deki kadınların da bedenlerini seksi ve olgun gösterdiğini düşündükleri korse ve dar kalem etekler giydiklerine, türlü türlü şapkalar ve eldivenler kullandıklarına, kolay ve ütü gerektirmeyen kumaşları yeğlediklerine tanık olunurken, erkeklerde ise canlı ve rahat bir stil benimsenmiştir. Modada renklilik ve canlılık baskındır, dolayısıyla kültür kodlar rengârenk egzotik bitki desenler, limuzinler, Tahiti günbatımları, rodeo yarışları ve güzel kızlar gibi "Amerikan rüyası"na kapı aralayan, kısa kollu Havaii gömlekler ve kravatların kumaş desenleri aracılığıyla verilir. Bu dönemde blucin pantolonlar da gözde kıyafetlerden biri haline gelmiştir. Önceleri sadece kovboy filmlerinde görülen blucin pantolonlar, 1950'li yıllarda toplumda aşırı derecede ilgi uyandırmış, Türkiye'de ilk kez 1955 yılında imal edilmeye başlanmıştır. Öyle ki, 1958 yılında düzenlenen İzmir Fuarı'nın Amerikan pavyonunda Singer dikiş makinelerine bir bölümün ayrıldığı ve burada günde 350 projenin üretildiği bilinmektedir. Ayrıca, toplumda bir başka yenilik olarak naylon çorap da

yine aynı yıllarda yaygınlaşmıştır. Söz konusu dönemin modasını belirleyen bir başka etken de, terzi Kemal Milaslı'nın kendisine özel diktığı takım elbiselerle Menderes Modası'nın oluşmasına neden olan Başbakan Adnan Menderes'in giyim tarzıdır (Bulanık, 2020, s.63).

Dönemin kadın dergilerine bakıldığında ise, ev işlerine yönelik birtakım önerilerin toplumun büyük bir bölümünü ilgilendirmediği görülür. Çok küçük bir kesimi ilgilendirebilecek bu öneriler gerçekte bir burjuva kültürü yaratmak amacıyla hazırlanmış; piyanonun temizlenmesinden ziyafet sofrasının düzenlenmesine, Panama şapkaların bakımından hasır mobilyaların temizliğine, "watercup" denilen piriç el yıkama kâsesinin kullanımından fildişlerini beyazlatmaya değin birtakım bilgilerden oluşur (Güngör, 2017, s.101).

Amerikan yaşam biçiminin Türk kültürüne sızarak günlük yaşamı değiştirdiği bu yıllar, moda, mimari, mekânlar, sosyalleşme tarzları vb. her şeyin etkilendiği yıllar olmuş; Blue-Jean ve Coca-Cola da günlük yaşamın tüketim maddeleri arasına girmiştir. Toplumda kısa süreli ekonomik refahın ve tüketimin arttığı 1950'li yıllar, kültürel değerlerin altüst olması ve günlük alışkanlıkların değişmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum en iyi şekliyle eğlence mekânlarında, kamusal alandaki davranışlarda görülmektedir. Örneğin, bir eğlence yerinde müzik yapanların geceye yavaş ritimlerle başlayıp (slow veya tango), samba, çaç, rumba, rockanroll veya swing gibi günün modasına uygun bir müzikle hızlanması, ama gecenin bu ritimlerden birine uyarlanmış "Aman Adanalı" ile son bulması da bunu göstermektedir (Güngör, 2017, s.101).

Türkiye daha önce hiç görmediği içecek ve yiyeceklerle ilk defa bu dönemde tanışmıştır. Ülkenin en yoğun nüfusuna sahip olan İstanbul, birçok yeni ürünle ilk kez buluşarak, her zamanki gibi ülkedeki değişimi en yoğun hisseden il olmuştur. Bu dönemde, sözgelimi modernliğin sembolü olarak görülen sandviç yaygınlaşmış, Türkiye'de satılmaya başlayan Sana ve Vita markalarının reklamlarda besin değerlerinin öne çıkarılmasıyla toplumda margarin tüketmek çılgınlık halini almış, gündelik yaşamın bir parçası olmuştur. Modernleşme ile yemek kültürü arasındaki ilişki, dönemin likör tutkusundan da anlaşılabilir; o yıllarda birçok evde misafirlere sunulmak üzere vişne, ahududu ve kahve likörü bulunurken, estetik görünümlü likörler üretmeye başlayan Tekel idaresi de çeşitlerini artırmıştır. Bütün bunlara ek olarak, aynı yıllarda ülkeye bir de Coca-Cola'nın girmesiyle toplumun içecek alışkanlığı tamamen değişmiştir (Bulanık, 2020, s.57-58).

SONUÇ

Türkiye'nin çok partili yaşama geçişiyle birlikte, DP'nin 1950 ile 1960 yıllarında iktidarda olduğu dönemde meydana gelen siyasi dönüşümlerin yanı sıra, köklü kültürel dönüşümler de yaşanmıştır. DP döneminde kültür ve sanat alanında yeni ve farklı adımlar atılmaya çalışılmış, yeni tiyatrolar, konservatuarlar kurulmuş, bu süreçte eğitim-öğretim hayatında kültür ve sanat faaliyetlerine daha çok yer verilmeye başlanmıştır. Bütün bu gelişmelerden, dönem boyunca fiziksel altyapının oluşturulduğu ve bu bağlamda bir sorun yaşanmadığı anlaşılmaktadır.

DP döneminde izlenen kültür ve sanat politikalarının, bazı yönleriyle daha önceki Atatürk ve İnönü dönemlerinde izlenen politikalarından farklı olduğu gibi benzeşen yönleri olduğunu da söylemek mümkündür. Bu benzeşme, hedeflenen çağdaş devletler seviyesine çıkma idealidir. Batı ve özellikle ABD ile ilişkilerin artması ve kültür politikalarına yansımaları bunun en büyük kanıtı olmuştur. ABD ile olan kültürel etkileşim, DP'nin kültür politikalarını da etkilemiş, bu durum sanatın neredeyse bütün dallarında kendini göstermiştir. Fakat bununla birlikte aynı dönemde Türk-İslam kültürüne özgü öğelerde bir canlanma olduğunu da söylemek mümkündür.

1950-1960 yılları arasını kapsayan DP döneminde benimsenen kültür politikaları, diğer dönemlere göre daha liberal olarak tanımlanabilir. Kendinden önceki iki döneme oranla daha az müdahaleci olduğunu söylemek mümkündür. Hükümete göre devlet, kültür sahasından elini çekmeli, bu konudaki talepler doğrudan halktan gelmeliydi; dolayısıyla bu da devletin kültürel alandaki sorumluluğunun en aza indirgenmesi anlamına geliyordu (Hızarcı, 2015, 17). Böylece bu dönemde sanatçı devletten kaçınılmaz olarak özerkleşmekte, hatta özgürleşmektedir. Fakat bu görece özgürleşme, sanatçıların daha önceleri devlet desteği ile yurtiçinde ve yurtdışında eğitim görme imkânlarını da ortadan kaldırmaktadır.

Atatürk ve İnönü döneminin en önemli yapısal özelliklerinden biri kültür/sanat ürünlerinin siyasi iktidarların ideolojisini toplumsal alanda yaygınlaştırmak için araçsallaştırılmasıdır. Bir anlamda kültür/sanat ürünlerinden toplumun bilinçlendirilmesi işlevini görmesi beklenmektedir. DP döneminde ise uygulanan politikalarla bu alanda farklı yapısalıkların ortaya çıktığı ve görece de olsa iktidarın ideolojik tekçiliğinin dışında farklı anlayışlara da yer veren izleklerin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu dönemin en önemli yapısal özelliklerinden biri olarak kültür/sanat ürünlerinin siyasi iktidarın ideolojik araçsallaştırmasından bağımsızlaşmasıdır. Bu durum sanatçılara daha geniş bir özgürlük alanı açarak farklılıkların kültür/sanat ürünleri üzerinden sunulabilmesine olanak vermiş bu da daha önceki dönemlere göre yeni bir yapısalılık oluşturmuştur. Diğer önemli yapısalıklardan biri de kültür/sanat ürünleri üzerinden siyasi iktidarın eleştirilmesi hatta siyasi iktidarlara muhalif yapıların ortaya çıkmasıdır.

Dolayısıyla bu dönem; gerek dil ve edebiyat gerek plastik sanatlar, sahne sanatları, müzik, sinema hatta kültürel alanın güncel yansıması olarak moda/giyim kuşam alanlarında yeni yapılanmalarla geleceğin mayalanma süreci olarak öne çıkmakta, önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- And, M. (2015). Başlangıcından 1983'e Türk tiyatro tarihi. İletişim Yayınları. (8. baskı)
- Aslan, A. (2017). Demokrat parti döneminin muhafazakâr kültür politikaları. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Maltepe Üniversitesi.
- Ayvazoğlu, S. (2015). Türkiye'de akademik bale eğitiminin kurumsal yapısında meydana gelen değişimlerin değerlendirilmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4(1), 257-258.
- Bulanık, G. E. (2020). 1950'li yıllarda Türkiye'de gündelik hayatta yaşanan dönüşümler: Adana ili üzerine bir araştırma, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Hacettepe Üniversitesi
- Coşkun, E. (2011). 1950-1960 yılları arası Türk heykel sanatı. CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 35(2), 132-149
- Çatalbaş, S. G. & Koç, N. (2016). Demokrat parti dönemi kültür politikaları (1950-1960). Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 11(22), 227-247.
- Ergün, S. (2010). 1923-1960 yılları arasında Türk tiyatrosunda özel tiyatro çalışmaları. Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 30 (30), 59-78.
- Güngör, E. (2017). 1950'ler Türkiye'sinde modernleşme ve gündelik hayat değişimlerine sinema üzerinden bakmak: İstanbul Geceleri filmi, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 2(3), 94-112
- Hızarcı, Ç. (2015). Türkiye'nin güncel kültür-sanat politikası ve opera sanatı. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Maltepe Üniversitesi.
- Kasalı, B. K. (2015). Menderes dönemi hükümet programlarında sanatın yeri: 1950-1960 arası kısa dönem analizi. Sanat Tarihi Dergisi, 24 (2), 161-174
- Lüleci, Y. (2020). Demokrat parti döneminde (1950-1960) iktidar ve sinema ilişkileri, Ege üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E –Dergisi. (14), 28-46
- Moran, B. (2001). Türk romanına eleştirel bir bakış-2. İletişim Yayınları. (7. baskı)
- Naci, F (1990). 100 soruda Türkiye'de roman ve toplumsal değişme, Gerçek Yayınevi. (2. basım)
- Özmen, Ö. (2015). Türkiye'de politik tiyatronun gelişimi. Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Dergisi, 55(1), 420-421
- Özon, N. (2013). Türk sineması tarihi 1896-1960. Doruk Yayıncılık. (4. baskı).
- Sucuoğlu, E. (2018). Demokrat parti döneminde sanat (müzik-tiyatro-sinema. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
- Şeyhanlıoğlu, H. (2020). Demokrat parti döneminde Türkiye'de kültürel faaliyetler (1946-1960). *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6(4), 1369-1384
- Tamak, H. (2019). İsmet İnönü ve Adnan Menderes dönemi dil ve tarih politikaları (1938-1960). [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
- Yılmaz, E. (2008). Türkiye'nin demokrasiye geçiş yılları 1946-1950, Birey Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2022). Atatürk Dönemi Kültür/Sanat Alanının Yapısal Görünümü, Turan-sam, 14(53), 60-67